

V ERBU S JANEM AMOSEM

Co daly a vzaly Markétě Pánkové roky v Národním pedagogickém muzeu

Dva renesanční domy postavené v polovině 16. století na gotických základech obdivují ve Valdštejnské ulici návštěvníci Prahy jako součást historického centra města. Jen někteří, nejčastěji pedagogové, vědí, že v domech U Zlatého slunce a U Zlatého šífu sídlí Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského. V jeho čele stojí už osmnáct let ředitelka **MARKÉTA PÁNKOVÁ**. Uprostřed léta se rozhodla svoji kariéru v muzeu ukončit.

muzeum má, všechno jsme dokumentovali, fotografovali. A to jsme ještě zjistili, že naše sbírky ani nejsou v Centrální evidenci sbírek ministerstva kultury.

Nějakou dobu trvalo, než se všechno usadilo a věci se mohly dát do pohybu. Sbírký jsme konečně mohli umístit do vhodných prostor, které odpovídají zákonu o ochraně sbírek. Postupně se nám podařilo získat všechny prostory v obou objektech včetně těch po restauraci. Dnes například prosto-

Proč?

Strávila jsem v muzeu hodně let. Myslím, že se nám mnohé podařilo, ale už nastal čas se rozloučit. V komeniologii bych však chtěla působit dál. Stojí přede mnou velký úkol dokončit spolupráci na vydání encyklopedie J. A. Komenského *Encyclopaedia Comeniana*. Má zhruba 3000 rukopisných stran, asi 1800 hesel. Jestliže se nám ji podaří vydat, bude to v české historii první encyklopedie o Komenském. Pokládám za velký deficit společnosti, že jeden z nejvýznamnějších Čechů, myslitelů, svoji encyklopedii dosud nemá. Známe jeho dílo, máme hodně literatury, která se jím zabývá, ale chybí nám příležitost podívat se komplexně na jeho život, dílo, odkaz. Ale také na jeho současníky, na lidi, kteří se o něj v průběhu let zajímali... Přitom jeho odkaz se nachází v různých koutech světa – nejen v Evropě, ale také na americkém kontinentu i v Asii. Najednou se před námi odkrývá velké bohatství této vědní oblasti – tedy komeniologie a dějin školství.

S jakými představami jste před oněmi osmnácti lety do nové funkce vstupovala?

Od reality se hodně lišily. Netušila jsem, co mě čeká. Kdybych to bývala věděla... Ty roky mě stály hodně energie, ale na druhou stranu mě hodně posílily. Ověřila jsem si, že opravdu platí, že všechno zlé je pro něco dobré.

Můžete situaci přiblížit?

Abych ji ozřejmila, musím se na skok vrátit o pár let zpátky do doby, kdy jsem ještě v muzeu nepracovala. V roce 1996 muselo muzeum vyklidit prostory ve Valdštejnském paláci, kde do té doby sídlilo, aby se tam mohl nastěhovat Senát. V jízdně, kde nyní zasedají senátoři, totiž mělo svoji výstavní síň, v přilehlých prostorách kanceláře, na půdě depozitář. Z paláce odešlo i ministerstvo kultury, které se přestěhovalo na Malé náměstí, naše muzeum se stěhovalo vlastně jen přes ulici, avšak jen do několika místností ve dvou spojených domech U Zlatého šífu a U Zlatého slunce. V dalších prostorách tam měly sídlo ještě další

Foto autorka

organizace jako Sokrates, Českoamerická společnost, byla tu taky advokátní kancelář, v přízemí restaurace... Expozice ve Valdštejnském paláci byla zrušena, tady byla jen ta, kterou narychlo vytvořilo bývalé vedení muzea v prvním patře. O její kvalitě se odborníci nevyjadřovali právě lichořivě.

To jste neměla právě snadný vstup.

Mým prvním úkolem bylo přesvědčit lidi na ministerstvu, že by se měli postarat o to, aby oba domy byly uvolněny pouze pro muzeum. Druhým úkolem bylo vybudovat novou reprezentativní stálou expozici. Naše situace byla o to těžší, že jsme získané prostory neměli ve správě, obhospodařoval je tehdejší Ústav pro informace ve vzdělávání. Nemohli jsme tu ani zatlouct hřebík do zdi. Takže dřív, než přišlo na řadu budování expozice, museli jsme budovy získat do správy. K tomu se přidal další problém. Za depozitář ve Valdštejnském paláci jsme žádnou náhradu nedostali. Naše sbírky byly umístěny ve sklepech ve Sněženkové ulici v Praze 10, také v dřevěných barácích na Strahově. Postupně jsme se orientovali v tom, kde, co a v jakém stavu

ry po restauraci slouží k novému vstupu do muzea, vrátnici a muzejnímu obchodu. Návštěvník se tam může po prohlídce expozice posadit, dát si kávu, přečíst si knížku. Takové zázemí už dávno všechna muzea měla, jen my jsme si o tom jen nechávali zdát.

Ale zvládli jste to.

Ano, přežili jsme to. Konečně jsme mohli nastartovat existenční růst. V roce 2009 vznikla nová expozice o vzdělanosti českého národa v evropském kontextu s názvem: *Odkaz J. A. Komenského: Tradice a výzvy české vzdělanosti Evropě*. To už se nám lépe dýchalo. Získali jsme kontakty do zahraničí, mohli jsme pořádat i mezinárodní vzdělávací konference na témata z dějin školství.

Jsem přesvědčená o tom, že každý národ má povinnost pečovat o kulturní odkaz také v oblasti školství. Popisovat, jak se kdy učilo, abychom mohli tehdejší školství srovnávat s tím dnešním. Bez historické paměti to není možné, protože bez srovnání nelze hodnotit. Když někdy slyším ad hoc

► kritiku našeho školství, napadá mě, že by se měl dotyčný podívat do minulosti, nejen té naší, ale nahlédnout i za hranice. Už z tohoto pohledu je důležité, že se naše instituce začala etablovat, že nás začala vnímat také jiná pedagogická muzea v Evropě.

Tady také navazujete kontakty?

Začali jsme více spolupracovat nejen s našimi základními a středními školami, s univerzitami a akademickými pracovišti. Do naší strukturální sítě spolupracovníků patří i různé školské spolky ve světě. Záběr máme hodně široký. Kromě států EU to je například Japonsko, Jižní Korea, Čína, Austrálie, Mexiko... Tam všude jsou lidé, kteří se zabývají nejen odkazem J. A. Komenského, ale mají zájem i o jednotlivé kapitoly z českých dějin. Díky tomu, že se nám podařilo je podchytit, je tady obrovský potenciál nejen ke zviditelnění odkazu Komenského, ale také dějin našeho školství vůbec. Učitelé, kteří reformovali naše školství, ho nejednou postavili na vysokou úroveň. Například v 18.–19. století se u nás udělovalo pro vzdělávání širokých vrstev, včetně těch

nout, že tento památník jsme postavili my za velkého příspěví odboru investic MŠMT. Nyní památník spravuje Muzeum romské kultury v Brně. Nemohli jsme se v té době plně soustředit na dějiny našeho školství, když bylo nutné věnovat se v první řadě stavebním záležitostem, na starost jsme dostali také vypracování ideového záměru památníku. Každý rok jsme museli podávat prostřednictvím ministerstva školství vládě informace, jak práce na památníku pokračují, bylo nutné zajišťovat veřejné zakázky. Nešlo jen o vybudování infocentra, ale i o samotnou stavbu památníku, o rekonstrukci jednoho poměrně zachovaného věžeňského baráku a bývalého baráku dozorců. A to včetně veřejných zakázek.

K tomu jsme ještě měli vytvořit expozici, sehnat pro ni exponáty. Se svými lidmi jsem pracovala na scénáři expozice, realizovala ji za spoluúčasti předních odborníků z ČR. Přitom jsme na veškeré tyto práce dostali pouze jednoho člověka navíc. Pracovní porady v muzeu se v té době točily hlavně kolem budování památníku.

struční jsme dostali 70 milionů a dověděla jsem se, že do roku 2017 musí být všechno hotové, včetně stěhování. Do této budovy se pak přestěhoval i Archiv P. Pittra.

Opět jste to zvládli.

Jak jinak. Dneska už to беру s humorem, rozhodně si nechci stěžovat. Jen jsem vám podala stručný výčet toho, čím vším jsem v oněch osmnácti letech procházela. Při tom všem se nám podařilo vydat spoustu knížek z dějin školství, vytvořit novou edici *Vzácné školní obrazy*. V této edici jsme začali postupně prezentovat obrazy, které máme v depozitářích; mimochodem školy si můžou jejich reprodukce zakoupit.

Podařilo se nám vytvořit řadu kvalitních vzdělávacích programů pro školy, každý rok pořádáme mezinárodní konference na konkrétní školská témata. Například ta, která trápí nejen českou, ale i evropskou společnost. Jindy je námětem konference srovnávání toho, co se v oblasti školství odehrávalo třeba v Evropě. Jako příklad můžu uvést, jak se kdy učil dějepis, nebo jak vypadalo školství v období totalit. Naše zatím poslední konference měla název *Dítě v čase nouze a naděje. Překonávání válečných útrap, epidemií... Téma se nabízelo. Vypukla válka na Ukrajině a my jsme si uvědomili, že vzdělávání šlo vždycky napříč dějinami. Ať byl mír, nebo válka, ať svět ovládl pandemie, ať byly děti šťastné, nebo musely žít v bídě... Problémy, které se ve vzdělávání objevovaly v historických obdobích, se na konferenci řešily a srovnávaly v historickém kontextu. Přijeli zájemci z třiceti států Evropy. Na naše náklady jsme pozvali ukrajinské kolegy z Kyjeva. Velice si toho vážili. Podařilo se nám ukázat, že vzdělávání vždy muselo a musí jít ruku v ruce s životem. V jakémkoli prostředí, v jakémkoli období, v jakémkoli politickém uspořádání. A musí tu být pro všechny – pro děti zdravé i hendikepované.*

Shutterstock

nemajetných, mnohem víc než například v Anglii. Když Marie Terezie v roce 1774 zavedla povinnou školní docházku, byl to významný mezník, vzdělávání u nás akcelerovalo. Mimochodem, příští rok bychom měli vzpomenout 250. výročí od zavedení povinné školní docházky.

Když jste vybudovali moderní stálou expozici, už se pracovalo lépe?

Jen málokdy byl čas soustředit se jen na práci našeho muzea, na péči o odkaz Komenského v pedagogickém smyslu, o dějiny našeho školství a vzdělanosti. Jednu dobu jsem si dokonce říkala, že bychom se mohli přejmenovat na Národní pedagogické stavební muzeum a knihovnu JAK.

Co bylo důvodem?

Ve školním roce 2009–2010 jsem dostala politický úkol postavit Památník v Hodoníně u Kunštátu, a to včetně expozice, což je v současné době Památník holokaustu Romů a Sintů na Moravě. Vládním usnesením jsme na tento úkol dostali 100 milionů, práce na budování památníku trvaly až do roku 2016. Dnes mohou jen připome-

Do toho jsem se v roce 2011 dověděla, že mám během jednoho měsíce převzít Pedagogickou knihovnu J. A. Komenského, což znamenalo převzít budovu plus celý knižní fond. Samozřejmě také pracovníky, ale s šesti jsem se měla rozloučit. Moje zdraví to nevydrželo. Do práce jsem se mohla vrátit až v polovině roku 2012. Ještě pořád jsme se museli zabývat hlavně památníkem, ale v roce 2015 se našťastí našly také peníze na rekonstrukci sídla ve Valdštejské ulici.

Takže konečně pohoda a čas na vlastní muzeum?

Jak se to vezme. Ano, postupně jsme se se vším srovnávali, muzeum a všechno, co k němu patří, se dostávalo na úroveň, jakou jsme si představovali. Jenže další záležet přišla v roce 2016. Vedení ministerstva školství rozhodlo, že Pedagogická knihovna J. A. Komenského, která do té doby sídlila v Mikulandské ulici, se bude stěhovat na místo České školní inspekce do ulice Jeruzalémské. Prostory v Mikulandské dostalo UMPRUM. Jenže nově získané prostory potřebám knihovny absolutně nevyhovovaly, opět bylo nutné je rekonstruovat. Na rekon-

Ale nejsou to jenom konference...

Musím se pochlubit, že se nám daří pravidelně dvakrát do roka vydávat mezinárodní vědecký časopis *Historia scholastica*. Už je etablován v různých uznávaných mezinárodních databázích, odborníci mají zájem u nás publikovat. O tom se mi v době, kdy jsem do muzea nastoupila, ani nezdálo. Podařilo se to díky tomu, že jsme získali podporu univerzitních pedagogů. Ráda bych vyzvedla jméno prof. Tomáše Kaspera nebo ředitele historického ústavu Akademie věd Martina Holého. Mohla bych jmenovat další kolegy, úžasné členy vědecké rady, kteří jsou z různých vědních oborů, zejména z komeniologie. Těší mě, že se nám podařilo kontaktovat i komeniologickou společnost v Německu, jejíž předsedové s námi vždy rádi spolupracovali. Daří se nám také dobře spolupracovat s Muzeem a mauzoleem J. A. Komenského v Naardenu, kde jsme jednu dobu hodně vystavovali. Mohla bych jmenovat další a další. Teď se zvedá velká vlna zájmu o J. A. Komenského v Latinské Americe. Jsem ráda, že si stále víc lidí uvědomuje, že jeho odkaz není mrtvý.

Jednu věc však musím zdůraznit. Jestliže mluvím o podpoře a zájmu pedagogů ze zahraničí, nesmím zapomenout na naše pedagogy. Na ty dnešní i dřívější. Jako muzeum existujeme jen díky bývalým představitelům učitelstva. Jen málokdo ví, že když v roce 1892 bylo muzeum oficiálně založeno, byli to čeští a moravští učitelé, kteří se o vznik této instituce zasloužili. Aby historie našeho školství byla v paměti národa uchováána.

Před několika lety jste dostala velký úkol organizovat oslavy dvou výročí J. A. Komenského – 430 let od jeho narození a 350 let od jeho úmrtí.

V září 2019 jsme zahájili oslavy s tím, že naším cílem bylo oživit jeho odkaz. Věděli jsme, že nebudeme objevovat Ameriku, význam Komenského jsme chtěli oživit především pro mladou generaci. Hledali jsme nové formy prezentace. Díky tehdejšímu ministru školství Stanislavu Štechovi se podařilo vytvořit koordinační tým složený z lidí, kteří participovali na jednotlivých akcích, protože oslavy byly rozprostřeny po celé republice, zasáhly i do zahraničí. K oslavám se připojilo například Moravské zemské muzeum (MZM) s generálním ředitelem Jiřím Mitáčkem, Muzeum J. A. Komenského v Uherském Brodě s ředitelem Miroslavem Vaškovým otevřelo velmi zdařilou expozici, mohla bych jmenovat dál. Díky koordinačnímu výboru se akce neprokřivaly. Rozložili jsme je tak, aby lidé, kteří o ně projeví zájem, si k nim našli rozumnou cestu. Podařilo se realizovat i novou expozici v Naardenu. Také my jsme v Praze revitalizovali naši expozici, zahrnuli do ní některé nové interaktivní prvky.

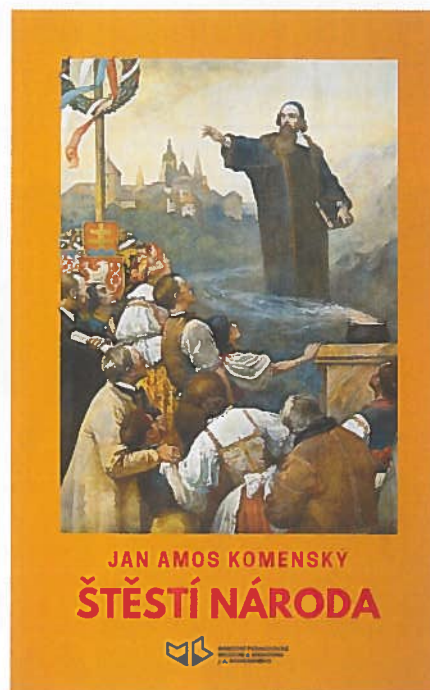
Bohužel do toho vstoupil covid.

To byl velký zářez do plánovaných aktivit. Dlouho a pečlivě připravovalo MZM v Brně reprezentativní výstavu v Jízdárně Pražského hradu. Sotva byla slavnostně zahájena, covid ji uzavřel. Pro návštěvníky se později otevřela jen na poměrně krátkou dobu. Pouze měsíc jsme mohli mít otevřenou ojedinelou výstavu *Komenský v komiksu* u nás na Malé Straně.

Ve svých snahách o oživení odkazu

J. A. Komenského ale pokračujete dál. Samozřejmě. Teď se například snažíme vydat reprinty některých jeho děl. Nejčerstvějším výstupem je útlá knížka *Šťěstí národa*. Podle odborníků patří k jeho nejvýznamnějším. V současné době mluvíme stále častěji o globalizaci, ale každý člověk přece musí být někde zakotvený. Každý z nás patří do nějaké společnosti, k nějakému národu. Jedna věc je geopolitika, ale když nemáte rád, když nevíte, kam patříte, do jaké rodiny, do jaké kultury, jako byste zůstávali ve vzduchoprázdnu. O to víc je třeba myslet na lidi, jak by se měli chovat, jak jednat, čeho si vážit. J. A. Komenský v té knížce zdůrazňuje, jak by měly národy spolupracovat a jak této partnerské spolupráce dosáhnout. Stačí přečíst si pár citátů a hned se vám sevře srdce, jak je Komenský dodnes aktuální.

Letos si připomínáme 400. výročí vzniku nejprekládanějšího Komenského díla *Labyrint světa a ráj srdce*. Spolu s Alfrédem Strejčkem a Štěpánem Rakem, kteří svým projektem *Vivat Comenius* oslavovali Komenského po celém světě, jsme připravili další projekt – právě *Labyrint světa a ráj srdce*. Premiéra bude 15. listopadu v Sinatoriu Charlotta v Prosečnici, kde Alfréd Strejček kvůli svému hendikepu žije. Jeho duch je tak silný, že ještě rozdává sílu ostatním. Před časem jsem mu předala výběr z *Labyrintu* a on se s nadšením ujal přípravy nového projektu. Pořad pak budou moci využívat další instituce. Taký je třeba zmínit unikátní koláže Miroslava Huptycha na téma *Labyrint světa*. Tuto výstavu si může zapůjčit každá škola či knihovna. Například moje kolegyně Edita

Vaničková-Makosová, vedoucí Pedagogické knihovny, připravuje seminář pro učitele a studenty. Jeho součástí může být také zmíněný pořad. Dílo *Labyrint světa a ráj srdce* je jednou z maturitních otázek, ale mladí lidé se tématu bojí. Škoda.

Zdá se jim přežilé?

Téma není snadné, ale je stále živé. Když si studenti uvědomí, že poutník může putovat krajinou i v 21. století, aby zjišťoval, jací lidé jsou, přijdou na to, že se lidské vlastnosti nemění. Proto je kniha stále aktuální. Problémy jsou pořád stejné. Jestliže si nasadíme růžové brýle mámení, o to horší bude naše prožření.

Zanedlouho skončí vaše výstava *Pravěk, k tabulí, o kterou byl velký zájem. Co chystáte místo ní?*

Připravujeme výstavu o dějepisu a zeměpisu *Cesta kolem světa za 45 minut*. Chceme na ní představit kontinenty, jejich dějiny a kulturu, i s využitím starých školních učebnic. Měl by to být způsob, jak prostřednictvím dějepisu a zeměpisu poznat svět. Zahájena bude na konci listopadu.

To už by ji měl otevírat váš nástupce.

Ano, ale moji lidé na ní pořád pracují. Zapojení jsou všichni počínaje restaurátory, kteří oprávu a čistí knihy a globusy a další předměty. Nakupují se další mapy, kompas... Dnešní mladí snad kompas ani neznají. Když zabloudí, otevrou si aplikaci na mobilu. Ale poradili by si, kdyby se ocitli v místě bez signálu? Poznájí, kde je západ a východ? Některé zkušenosti je dobré si zachovat. Neměli bychom se spoléhat jen na programy v mobilu.

Jak dnes získáváte exponáty?

Naši předkové je dostávali darem. Když bylo muzeum v roce 1925 zrušeno, zůstala do roku 1956 pouze Stálá výstava školská. Když byla i ta zrušena, veškeré exponáty byly uskladněny v kostele sv. Rocha v Praze 1, kde se mnohé zničily. Nicméně ze sbírek 19. a 20. století toho zbylo ještě dost, i když ne všechno se po vykazání z depozitářů Valdštejnského paláce uchovalo.

O to, co zůstalo, pečujeme. V rámci plánované akvizice nakupujeme nové sbírky hlavně přes antikvariáty. Obrátili jsme se také na školy s výzvou, aby – pokud se budou chtít zbavit starých pomůcek, učebnic a podobně – se nám ozvaly. V Pedagogické i v muzejní knihovně máme například historickou řadu školních učebnic seřazenou podle jednotlivých předmětů. Je to unikátní sbírka. Když budete chtít vědět, jak se o určitém tématu nebo člověku děti učily v různých obdobích, není problém to zjistit. Podobná srovnání budeme mít právě na výstavě, kterou připravujeme. Najdete tam třeba srovnání, jak se kdy učilo o vesmíru.

Není vám dnes vašeho rozhodnutí líto?

Jak už jsem řekla, něco jsem tu prožila, něco dokázala a chci jít dál. Těším se na práci na encyklopedii v úžasném pracovním týmu s Janou Přívratskou, Vladimírem Přívratským, Helenou Kučerovou a Martinem Steinerem. Chtěla bych také dál pokračovat v redakční radě časopisu *Historia scholastica*. Mám před sebou ještě další, dílčí výzvy. Pokud na to Pardubický kraj věnuje finance, chtěla bych s kolegy připravit novou expozici v Brandýse nad Orlicí. Právě tady Komenský napsal *Labyrint světa a ráj srdce*. Na městském úřadě je ve dvou místnostech dnes už nemoderní výstava věnovaná Učitelův národů. Nový starosta Vít Zabranský je osvícený člověk, nápadu dává zelenou. Brandýs vůbec dodnes Komenským žije. Ředitel zdejší základní školy Miloslav Dušek je srdcem literární a výtvarné celostátní soutěže Komenský a my, kterou škola pro žáky z celé republiky pravidelně pořádá. Převzali jsme nad ní metodickou pomoc, protože akci považujeme za důležitou.

Výzev je hodně, těším se na ně. Přeji instituci, ať stále vzkvétá. Taky ale nezapomínám, že jsem ráda, že některé věci už nebudu muset řešit. Ale srdcem v muzeu a v knihovně zůstanu.